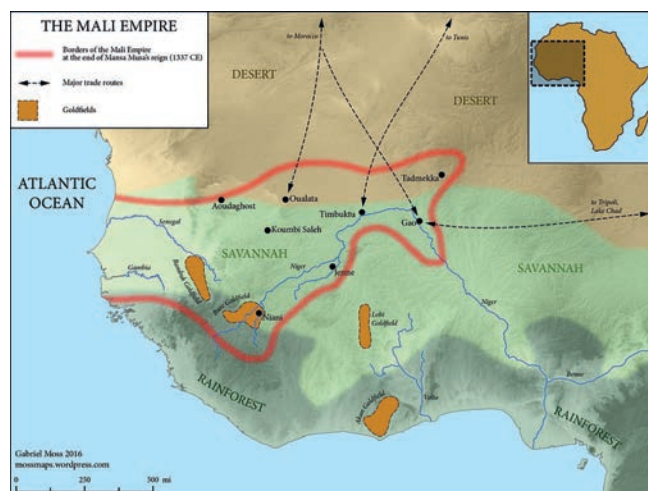

ДУНЁДАГИ ЭНГ БАДАВЛАТ ИНСОН КИМ БЎЛГАН?

Сelebrity Net Worth наشري ўтказган текшириш натижасида тарихдаги энг бадавлат одам Африкадаги Мали давлатининг ҳукмдори Манс Муса бўлиб чиқди. Унинг давлати 2012 йилнинг нархларида 400 млрд. АҚШ доллари миқдорига баҳоланди. Жаҳоннинг энг бадавлат одамлари рўйхатида Манс Муса биринчи ўринни эгаллаб, ҳозиргача энг бой ҳисобланган европалик Ротшильдлар сулоласини ва машҳур америкалик бизнесмен Рокфеллерни ортда қолдирди.

Мали давлати XIII – XV асрларда Африка қитъасининг ғарбидаги Саҳрои Кабрнинг жанубида жойлашган бўлган. Мамлакатнинг ҳукмдори «манс» деб аталган. Мали давлатининг асосчиси Манс Сундьята Кейта ҳисобланади. У 1240 йилда Гана империясини тор-мор қилиб атрофдаги қабилаларни ўз қарамоғига олади ва Ғарбда Атлантика океанидан Шарқда Чад кўлигача бўлган улкан ҳудудда ягона давлат тузади. Мали давлати ривожланишининг энг юксак чўққисига юқорида қайд этилган Манс Муса ҳукмдорлиги даврида эришади. Шу даврда унинг аҳолиси тахминан 40 млн кишини ташкил этади. Манс Муса бошчилигидаги сарой аъёнлари исломни қабул қилишади, қолган халқ эса

Мали империясининг Манс Муса давридаги (1312-1337 й.) ҳолати харитаси. Олтин конлари ва карвон йўллари кўрсатилган

анъанавий шаманликда қолаверади.

Ўзининг юксак нуқтасида Мали империяси ҳозирги Мали, Гвинея, Сенегал, Нигер ва Мавританиялар ҳудудларини ўз ичига олган. Мамлакатнинг

асосий юк ташиш ва савдо йўллари Нигер дарёси ҳамда Шимолий Африка худудларига олиб борувчи сахро карвон йўллари ташкил этган. Бу йўллар бўйлаб Малидан Ўртаер денгизи бозорларига олтин, туз, фил суяги ва бошқа моллар етказиб берилган.

Мали давлатининг тўққизинчи ҳукмдори Абубакар II ўта қизиқувчан инсон бўлганлиги туфайли 1310 йили Атлантика океанининг ғарбий соҳилини очиш мақсадида 200 кемадан иборат флотни юборди. Экспедиция муваффақият қозонмагач, 1311 йилда у ондан йирикроқ экспедиция ташкил этади-да, тахтдан воз кечиб ноъмалум ва мафтункор Ғарб томон йўл олади. Абубакар II экспедицияси бедарак йўқолгандан кейин унинг вазири Муса ўзини император деб эълон қилади ва Мали тахтини эгаллайди.

Мали давлати 1312-1337 йилларда Манс Муса ҳукмдорлиги даврида ниҳоятда гуллаб яшнади. Лекин у тарихда ўзининг ҳаж сафари туфайли ном қолдиради. Тарихий манбаларда Манс Муса 1324 йилда ҳаж сафарига 60 минг киши билан боргани тўғрисида маълумотлар сақлаиб қолган. У олтин тўла хуржинлар, қимматбаҳо совғалар, куллар, қурол-аслаҳа тўла карвон билан йўлга чиқади. Мисрга етиб келиб Манс Муса султон Ан-Носир Муҳаммадга 40 минг олтин динор, унинг вазирига 10 минг олтин динор, сарой аёнларига эса қимматбаҳо совғалар ҳадья этади. Мали ҳукмдорининг бойлиги ва саҳийлиги ҳақида афсоналар тарқала бошлаган эди ҳам, у барча хазинасини тарқатиб ҳатто қайтишга пули ҳам қолмаган эди. Натижада у мисрлик судхўрлардан катта фоизларга қарз олиб карвонини учдан бир қисмини йўқотиб пойтахтига қайтиб келади. Мисрлик тарихчи Такиюддин ал-Мақризийнинг ёзилишича, у 12750 тонна олтинни талон-тарож қилиб қайтади. Натижада Ўртаер денгизи воҳасида олтиннинг нархи сезиларли даражада тушиб кетади ва 12 йилдан кейингина олдинги нархлар тикланади.

Лекин бу билан Манс Мусанинг бойлиги қайта қолмайди. У ҳаж сафарига кетган вақтда, малилик саркарда Сагаманжи 1325 йилда Сонгай давлатининг пойтахти Гоани забт этиб муҳим савдо

Жаннадаги (Jenne) буюк масжид Мали давлати меъморчилиги намунаси.

марказларини қўлга киритади. Манс Муса Сонгай ҳукмдорининг итбатномасини қабул қилиб, мамлакатига сон-саноксиз бойликлар билан қайтади. Энг муҳими у қўплаб шоирлар, олиму-фузалолар, меъморлар ва катта кутубхона билан қайтади. У билан бирга Муҳаммад Алайҳиссаломнинг авлодларидан бўлмиш тўрт нафар саййидлар оила аъзолари билан кўчиб келишади. Уларнинг ҳар бирига Манс Муса минг мисқолдан олтин ҳадья этади.

Манс Мусадан кейин Мали империяси унинг авлодлари орасидаги тахт учун курашлар ҳамда қўшни қабилаларнинг ҳужумлари остида ўз мавқеини йўқотиб нурашни бошлайди.

Интернетдан олинган материаллар асосида С. Илёсов тайёрлади.